

Pitanje priznavanja prava i povlastica plemićkoga društvenog položaja nekim rodovima iz omiške Rogoznice – postupci i rješenja

Slavko Kovačić

HR – 21 000 Split
skovacic38@gmail.com

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 9. 5. 2022.

Prihvaćeno: 19. 9. 2022.

Caotorta, P.:3.071.3:(1-22)Knežija Primorje

929.7.035:Rogoznica“1647“

347.121:340“1787“

34.045“1807“

<https://doi.org/10.58565/vda.3.1.4>

Sažetak

Polazeći od rezultata istraživanja Denisa Martinovića o plemstvu i grbovima rogozničkih rodova, ovdje se tema suzuje samo na pitanja povezana s težnjom tih rodova za priznajem povlastica i napokon plemićkoga društvenog položaja kojim bi te povlastice bile definitivno zakonski osigurane i odlukama državnih vlasti. Jače se naglašava kontekst društvenih odnosa u župi-knežiji Primorje u novonastaloj stvarnosti državno-pravne naravi nakon odluke Primoraca o pobuni protiv osmanske vlasti i podlaganja mletačkoj u prvim godinama Kandijskoga rata. Promatra se u povezanosti s odnosima te vrste na nedalekom otoku Braču i susjednoj župi-knežiji Poljica. S osloncem na veći broj arhivskih vrela i historiografske literature potanje se prikazuju njihove molbe i službeni postupci pokrenuti kod državnih vlasti tijekom druge polovice 17. stoljeća, u 18. i na smjeni 18. i 19. kao i rješenja koja su donošena, dva potvrdna i napokon negativno. Opširnija raščlamba ovog slučaja može korisno poslužiti pri kojem budućem povijesnom i sociološkom istraživanju te zanimljive društvene pojave na većem broju istih ili sličnih težnji i pokušaja istaknutijih seoskih rodova iz drugih dalmatinskih sela, osobito onih u Makarskom primorju kojemu je nekoć pripadala i Rogoznica.

Ključne riječi: Omiš, Rogoznica, župa-knežija Primorje, župa-knežija Poljica, istaknuti rogoznički rodovi, njihova dvodijelna prezimena, navodne srednjovjekovne povelje, navodni Rogoznički zakoni, stara rogoznička matična knjiga, traženje povlastica i priznanja pripadnosti plemstvu

Uvod

Izvanredni je providur Paolo Caotorta u drugoj godini tursko-mletačkog rata poznatog pod nazivom Kandijski (1645. – 1669.) obećao ljeti godine 1646. stanovnicima župe-knežije Primorja, kojoj je pripadala i Rogoznica, da će im vrhovne mletačke vlasti dati razna prava i povlastice ako se podlože Republici te podignu ustanak protiv turske vlasti.¹ Predstavnici su Primoraca tom prigodom zatražili,

1 Župa-knežija Primorje kao ostatak nekadašnje moćne Neretvanske kneževine, potom kneževine

među ostalim, da „mi knezovi i plemići i drugi koji od starine potječu od knezova i plemića ovoga Primorja i grada zadrže plemićki položaj s naslovima, povlasticama i slobostinama, koje imaju i pripadaju im“ (pod br. 3.), da dobiju povlastice već dane Paštrovićima (pod br. 17.) i još neke od onih što su priznate Poljičanima (pod br. 20.).² Međutim, u duždevoj odluci (dukali) od 8. veljače 1647. kojom je taj dogovor potvrđen nema ni spomena o onom što je navedeno pod brojevima 3. i 20., a paštrovičke su im povlastice, sudeći po izričaju, tada samo obećane.³

Izričito priznavanje paštrovičkih povlastica postigli su 1653. na molbu Matija (Mateja)⁴ Kuzmanića, Stjepana Mazukatovića i još nekih. Oni su ih bili prisiljeni zatražiti nakon što su ujesen te godine u Veneciju dopremili četiristo amfora⁵ vina radi prodaje, a tamošnja im carinska služba zaplijenila novac dobiven od nekog trgovca zahtijevajući da velik postotak od te svote predaju na račun carinskih nameta. Na to nisu pristali pa su se 18. studenoga žalili duždu pozivajući se na svoje pravo oslobođenja od carina i drugih pristojbi sukladno paštrovičkim povlasticama koje su, kažu, dane Primorcima.⁶ Odgovoreno im je 5. travnja 1653. da imaju pravo na

knezova Kačića, svedena je već u drugoj polovici 13. stoljeća na usko kopneno područje uz more od Grljevca u Podstrani do porječja rijeke Neretve. Omiš je 1444. godine potpao pod mletačku vlast kao posljednji od dalmatinskih gradova, a područje između Omiša i Neretve na smjeni 15. i 16. stoljeća pod tursku. Turske su vlasti tom malom ostatku Primorja priznavale stanoviti stupanj samouprave kao i susjednoj župi-knežiji Poljica (Razna mišljenja o tome kakva je bila turska uprava u Primorju donosi Šutić, 2012, str. 54.). Sela od Rogoznice, Svinišća i Kučića (bez Slimena) do Graca i Bačine imala su svoje seoske knezove, a ti su birali „kneza Primorja svega“. Posljednji je od tih bio Marko Srdanović, koji je ujedno bio knez sela Kučiće i Svinišće (HR-DAZD-378/1257, f. 1r).

- 2 Izvornik toga dokumenta vjerojatno je sačuvan u mletačkim arhivima, ali još nije pronađen. Jedan od starijih prijepisa čuva se u NAS M 34, f. 10r. Na talijanskom ga je jeziku prvi objavio Lulich (Lulich 1860., str. 41-42. i 44.). Na njemu nema potpisa makarskoga biskupa fra Petra Kačića kojemu dosadašnja historiografija netočno pripisuje ključnu ulogu u podizanju ustanka. On se u doba pregovora Primoraca s Caortortom još nalazio u Rimu ili je tek bio na putu prema Dalmaciji. Među potpisima je uz one dvanaestorice primorskih knezova i potpis popa glagoljaša don Marka Kadića Kotromanjića, tadašnjega župnika župe Kučiće (Lulich 1860., str 45), njegov zacijelo zato što je pratio Marka Srdanovića, tadašnjega kneza sela Kučića a ujedno „kneza Primorja svega“. Don Markov je potpis posljednji u tom nizu i jedini iz kruga nosilaca crkvenih službi. Taj je dokument sastavljen ljeti 1646., a potvrđen u Veneciji u veljači 1647., kad se tu nalazio i spomenuti biskup.
- 3 Lulich 1860., str. 48.
- 4 Ime *Matij*, stari dalmatinski oblik imena Matej, a u novije vrijeme Mate, mnogi miješaju s imenom *Matija*, koje u Dalmaciji za muškarce jedva da je ikad bilo u porabi sve do 20. stoljeća.
- 5 Riječ *anfora* stari je mletački izraz za mjeru obujma tekućine, poglavito rabljen u trgovanju s vinom. Iznosila je 600,92 litara. Dakle, 400 amfora odgovara obujmu od 2403,68 hektolitara (oko 24 vagona).
- 6 Dokumentacija o svemu tome uvrštena je u tiskanu zbirku dokumenata koju su predstavnici uglednih rogozničkih rodova u 18. stoljeću prilagali svojim molbama za priznanje plemićkog statusa, a tako i na samom koncu toga stoljeća, kad su to isto tražili od novih austrijskih vlasti. Ta se zbirka pod naslovom *Stampa delli nobili di Rogoznizza contro consorti popolari al Laudo* nalazi

oslobođenje od carine, ali samo ako je sve to vino proizvedeno u Primorju, pa je zatražena provjera koju će izvršiti opći providur za Dalmaciju.⁷ Razlog te dvojbe zacijelo je vrlo velika količina prodanoga vina, pa se dvojilo o tome je li sve proizvedeno u primorskim selima od Rogoznice do Baćine. Postupak provjere se otegaio, a oni čekajući potrošili novac što su ga sa sobom donijeli pa ostali bez sredstava potrebnih za život u tom gradu. U tako velikoj neprilici ponovno su se obratili duždu.⁸ Na to je 25. lipnja odlučeno da im carinici smiju odmah dati toliko novca koliko su dobili za 34 amfore prodanog vina, a ostalo tek nakon provjere.⁹ Konačna je odluka u prilog Primoraca donesena tek 23. srpnja 1653.¹⁰

Unatoč tomu u Omišu im je pravo na oslobođenje od carinjenja osporavano sve dok nije generalni providur za Dalmaciju Andrija Corner, na žalbu rogozničkog kneza Matija Kuzmanića, sina Jurina, 24. srpnja 1661. presudio u prilog žalitelja pozivajući se na odluku bivšega generalnog providura za Dalmaciju Lorenza Dolfinu od 27. rujna 1654.¹¹

Mletačke su vlasti u isto doba priznavale cijeli niz povlastica izbjeglicama iz Primorja naseljenima u vrijeme Kandijskog rata na nedalekim otocima Hvaru i Braču. Brački povjesničar Andro Jutronić kaže da su te povlastice bile „velike“ te da su ti novi stanovnici „činili posebno tijelo“ u bračkoj društvenoj sredini, na poziv vlasti odlazili u rat pod vlastitim kapetanom, a na Braču odbijali sudjelovanje u javnim radovima te nisu htjeli plaćati daće. U svemu tome, kaže, uživali su trajnu zaštitu mletačkih vlasti dok su im bili potrebni u ratovima, čime su starosjedioci bili vrlo nezadovoljni.¹²

U to se ozračje izvrsno uklapa nastojanje da četiri ugledne obitelji doseljene iz Rogoznice na Brač, sedam onih kojima je boravište i dalje bilo u Rogoznici i jedna nastanjena u Splitu postignu priznanje plemićkoga društvenog položaja. Tim bi se one koje su na Braču napokon izjednačilo u pravima sa starim bračkim izvornim plemićkim obiteljima (*nobili originarii*) te tako trajno osigurala mogućnost uživanja prava i povlastica koje su već tu uživale, a isti položaj i prava imalo bi i ostalih osam obitelji s boravištem na kopnu.

u HR-DAZD-33, Spisi god. 1802., kateg. VII, svežanj 167, br. 852. Spomenuti je utok od 18. studenoga 1652. na stranicama 63-64, što je u cijelom svežnju spisa f. 284rv.

7 HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 65-66 (f. 285).

8 HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 67-68 (f. 286).

9 HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 70-71 (f. 287v-288r).

10 HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 71-72 (f. 288rv).

11 HR-DAZD-33, *Stampa*, str. 80-81 (f. 301v); Isti je providur 16. listopada odlučio da su ipak dužni plaćati carinu na promet sa žitom (AŽSMO 4.2.1., f. 28v.), zacijelo stoga što primorska sela nisu na vlastitim posjedima mogla proizvesti više žita nego je potrebno za prehranu članova kućanstava.

12 Usp. Jutronić 1950, str. 45.

Službeni postupak za priznanje toga višeg položaja pokrenut je 23. srpnja 1680. u kancelariji bračkog kneza Francesca Dieda. Pokrenuli su ga „knezovi Matij Dikličić rečeni Kuzmanić i Petar Rubnić rečeni Knezović“ iz Rogoznice u svoje ime i u ime „svih ostalih rogozničkih plemića“. Bitni sadržaj njihove molbe sažet je u sljedećem odlomku: „Istina je bila i jest da su obitelji Dikličić zvana Kuzmanić i Boroević, Blažić zvana Kardišić, Davidović zvana Marušić, Mikulić zvana Alaburić, Rubnić zvana Knezović, Voinić et Radić (...), sve s boravištem u Rogoznici šest milja udaljenoj od grada Omiša, uz to četiri obitelji s boravištem na tom otoku, to jest: Dikličić zvana Kuzmanić, Blažević zvana Kardišić, Rubnić zvana Petrović ili Petričić, kao i obitelj Dikličić zvana Kuzmanić s boravištem u splitskom predgrađu Lučac. Svi su izvorni rogoznički plemići, a uživaju vrlo velike i značajne povlastice dobivene od kraljeva ugarskih i raških i bosanskih, od banova bosanskih, hrvatskih i dalmatinskih, od Prevedroga dužda mletačkoga tako da su izuzeti od bilo kojeg carinskog podavanja i obveze obavljanja javnih pučanskih radova, stvarnih i osobnih, kao što dokazuje četrnaest povelja koje se daju na uvid uz povrat i svjedoci (...).“ Za svjedoke su predložili dvojicu svojih sumještana.¹³

Spomenuti je knez odmah službeno zaprimio molbu te naredio ispitivanje svjedoka koji su svoje izjave dali sutradan. Zapisnik o svemu tome pročitao je potom pred svima te su ga molitelji dobili u prijepisu.¹⁴ Sam postupak ipak nije u svemu proveden do kraja. Razlog prekida vjerojatno je bio u tome što su Mlečani početkom 1684. ušli u dugotrajni rat s Osmanskim Carstvom na strani Svete lige pa je rješavanje takvih pitanja odgođeno.

Po završetku obaju Morejskih ratova (I. 1684. – 1699.; II. 1714. – 1718.) spomenuti su Rogožđani od pokrajinskih mletačkih vlasti uporno tražili priznanje izuzeća od nameta i radnih obveza. Na to su bili potaknuti najviše zahtjevima Tome Deškovića Furiosa, nadintendanta za sela omiškoga kraja sa sjedištem na Zadvarju (Dvare), da se i oni moraju u svemu pokoravati svim naredbama.¹⁵

Cavallijeva terminacija

Dugoočekivano priznanje spomenutih povlastica i pripadnosti plemstvu dobili su od pokrajinskih vlasti tek odlukom generalnoga providura za Dalmaciju i Al-

13 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, cjelina na str. 83-86 (f. 303r-305r), a navedeni odlomak na str. 85-86 (f. 304rv).

14 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 83-94. Poseban takav postupak za Kardižice i Alaburiće nastanjene na Braču proveden je početkom lipnja 1682. (Jutronic 1950., str. 95-107).

15 Usporedi dokumente o tome iz godina 1720. i 1721. u: HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 115-120 (f. 319r-321r).

baniju Marina Antonija Cavalija koja je izdana u Splitu 14. srpnja 1740.¹⁶ Tekst spomenute odluke (terminacije) počinje navođenjem njihove tvrdnje prema kojoj je na temelju ispitivanja u kancelarijama bračkoj i omiškoj dokazima potvrđeno da „plemenite obitelji“ tu nabrojene „stvarno potječu od plemenitih rogozničkih ljudi, naših podanika“, pa trebaju biti izjednačene s plemenitim poljičkim obiteljima koje su povlaštene od vremena njihova podlaganja mletačkim vlastima. Zatim se navode prezimena svih sedam rogozničkih „kuća“. U završnom se dijelu dokumenta određuje da one ne podliježu „obvezi besplatnog obavljanja javnih radova skupa sa seljacima, nego ih se mora izjednačiti s plemenitim poljičkim obiteljima“.¹⁷

Dvadesetak godina poslije toga priznanja pučki je pjesnik fra Andrija Kačić Miošić smatrao vrijednim uvrstiti u opširnije izdanje svoga *Razgovora ugodnoga* nekoliko stranica teksta u prozi o uglednim omiškim „oficijalima“ koji su se tijekom triju tursko-mletačkih ratova istakli kao „oficiri i vladaoci“¹⁸, a zatim i „Kratko govorenje od sedam plemena gospodski, koja se nahode u mistu Rogoznici, starinom Gorici, blizu Omiša“. To „govorenje“ počinje riječima: „U vrime kraja Bele dođoše u rečeno misto iz Ungarije ovi plemići: Dikličić prozvan Kuzmanić, Rubnić pridivkom Knezović, Davidović rečeni Marušić, Blažević prozvan Kardišić, Mikulić prozvan Alaburić, Vojineo rečeni Dom Lučić, Radić koji onde pridivka nejma. Plemena imenovana imadoše mnoga priviledija u stara vrimena od kraja ungarski, bosanski i od privedroga principa mletačkoga, također i od bana Frandipana, koje, budući kratko, mećem na svitlost.“¹⁹ Izraz „mećem na svitlost“ znači da tom „govorenju“ dodaje u cijelosti tekst spomenute povelje na latinskom jeziku.

Ban Ivan Anž Frankopan tim je dokumentom izdanim 1436. priznao „plemenitim ljudima Rogožđanima“ (*nobilibus viris Rogoznans*) uz pravo uživanja njihove imovine i sva prava i slobode kako su ih imali od starine. Izraz „plemenitim ljudima“ upućen je Rogožđanima općenito, a rodovima koje je Kačić prije toga nabrojio nema tu ni spomena, pa se ne mora shvatiti u smislu priznanja pripadnosti plemićkom staležu nekim rogozničkim rodovima nego svima koji su tada živjeli u Rogoznici a koji su u širem smislu plemeniti jer pripadaju sloju koji uživa

16 Usp. Martinović 2000., str. 334-335.

17 Usp. HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 127-128 (f. 325rv). Među prezimenima tražitelja koja su navedena u prvom dijelu toga dokumenta na trećem je mjestu „Diklicich, Cuzmanich detti Bo-roevich“ (ondje str. 128, odnosno f. 325v). Međutim, u dokumentu iz 1680. o podnošenju prve molbe za priznanje u kancelariji bračkoga kneza navedeno je samo dvodijelno prezime „Diklicich detto Cuzmanich“ (ondje, str. 84, odnosno f. 303v), a tako i u dukali iz 1787. (ondje str. 192, odnosno f. 357v).

18 Matić 1964., str. 538-541.

19 Matić 1964., str. 541.

prava i povlastice punopravnih vlasnika svojih posjeda. Pjesnik ipak s neočekivanom odlučnošću tvrdi: „Da se rečena diploma razumi od ono sedam plemena imenovani, premda niki cića nearne nenavidosti to ne razume, poznaćete iz ovoga kratka terminaciona, koji slidi.“, a slijedi talijanski tekst već spomenute Cavalljeve odluke iz 1740.²⁰

Njemu se na tom nedovoljno utemeljenom zaključku ne mora puno zamjeriti jer govori kao pučki pjesnik, a ne povjesničar. Uostalom, ni oni njegovi suvremenici koji su se u našim krajevima posebno bavili pisanjem o povijesnim temama nisu u dovoljnoj mjeri poznavali pa onda ni primjenjivali metodu kritičkog pristupa dokumentima koji je smišljen i znanstveno provjeren već u 17. stoljeću. Povijest su još uvijek mnogi u Europi, a pogotovo u nas, smatrali nekom vrstom književnosti, a krivotvoreni su dokumenti nerijetko sastavljani s osloncem na kojekakve mutne predaje te olako smatrani vjerodostojnima, čak i od samih sastavljača.²¹ Samoproglašeni plemića i knezova s pozivanjem na kojekakve predaje bilo je na području današnje Dalmacije u tim stoljećima i u najzabitnijim selima.²²

Zanimljivo bi bilo, ali je nemoguće, doznati tko je pjesnika „starca Milovana“, kako je sam sebe volio nazivati, upoznao s tim rogozničkim slučajem, a možda i potaknuo da se na nj opširnije osvrne. Bez obzira na to, već i sama činjenica da je taj tekst u prozi o „sedam plemena gospodskih ... u Rogoznici, starinom Gorici, blizu Omiša“ uvrstio u svoju vrlo popularnu pjesmaricu imala je za pripadnike tih rodova osobito značenje jer je tako sadržaj odluke providura Cavallija, inače do tada nepoznat široj javnosti, postao poznat diljem Dalmacije i drugih hrvatskih krajeva, doduše ne baš svim čitateljima u potpunosti jer dobar je dio tiskana teksta na talijanskom jeziku, stoga velikoj većini njih nerazumljiv.

20 Matić 1964., str. 541-542.

21 Vrijedno je ovdje iznijeti slučaj začuđujućeg shvaćanja o ispravnosti sastavljanja teksta davno izgubljenog dokumenta prema obrascu nekoga sličnog drugdje sačuvanoga. Visokoškoolovani predstavnik jedne od starih kaštelanskih bratovština zatražio je osamdesetih godina prošlog stoljeća od arhivista Nadbiskupskoga arhiva u Splitu tekst papinskog dokumenta kojim je bilo koja bratovština u prošlim stoljećima dobila neke povlastice duhovne naravi jer da bi rekonstruirao tekst izgubljene. Na izjavu arhivista da bi tako rekonstruiran dokument bio falsifikat, osjetio se teško uvrijeđen te mu nakon povratka kući poslao vrlo oštro sročeno protestno pismo inzistirajući na tome da bi na taj način rekonstruirati dokument bilo posve ispravno.

22 Vjerojatno je najčudniji takav slučaj zabilježen 1633. u pismima navodnih knezova iz sela jugozapadnog dijela donjeneretvanskog kraja, u kojima se rimskom Zboru za širenje vjere preporučivalo izbor bosanskoga franjevca fra Jure Pranića, sina „kneza Ilije Pranića Paleologa, glavnoga u cijelom tom kraju“, za biskupa skradinskog, ako to ne može biti, onda smederevskoga ili budimskog. Potpisnici su drugih dvaju sačuvanih pisama „Conte Janco Virovich“ i „conte Gio. Puglianovich“ (APF, SOCG vol. 151, f. 417r-420r. Regesta dvaju pisama kneza Ilije Pranića Paleologa u svezi s istom molbom vidi u: Fermežin 1892, dok. br. 1305 na str. 408 i dalje).

Napokon definitivna potvrda vrhovnih mletačkih vlasti izdana 1787., stotinu i sedam godina poslije prve molbe

Odluka čelnika pokrajinskih vlasti iz g. 1740. ipak nije bila sasvim dovoljno osiguranje stvarnoga priznavanja pripadnosti spomenutih rogozničkih rodova plemićkom staležu i s tim povezanih povlastica. To im je mogla osigurati samo odluka najviših mletačkih vlasti, mletačkog senata i dužda. Izdana je 8. kolovoza 1787.²³ Dokument je o tome, tzv. dukala, registriran u kancelarijama u Veneciji 8. kolovoza 1787.²⁴, u onoj generalnog providura za Dalmaciju 22. rujna 1787.,²⁵ omiškoga providura 29. 9. 1787.,²⁶ a tog dana i dokument o izvršenju te naredbe.²⁷ U hrvatskom prijevodu glasi:

*Svima i pojedininim, itd. Budući da je vrlo starim poveljama i odlukama od 30. ožujka 1437. i 14. srpnja 1740. bilo ozakonjeno da se rogoznički plemići ne trebaju podvrgavati javnim radovima skupa sa seljacima nego da ih treba smatrati jednakim vrlo vjernim poljičkim plemićima, zahtijevamo od vas odličnih predstavnika vlasti, da naredite pučkim povjerenicima, kapetanima, vojvodama, zapovjednicima oružničkih postrojbi u knežijama i krajinama, i svima od kojih se to bude tražilo neka obznane javnosti, proglase i protumače na narodnom jeziku u crkvi za svečanih blagdanskih obreda, da se ne usude ni na koji način gnjaviti rogozničke plemiće gospodu: **Diklićice Kuzmaniće** Matu pok. Mije i sinove, **Andriju** pok. Marka, **Martina** pok. Ante, **Stjepana** pok. Nikole pok. Mije, **Juru** pok. Martina i sinove, **Josipa** pok. Grge i sinove, **Augustina** pok. Grge i Luku pok. Ivana, – **Davidoviće Marušiće** Matu pok. Petra i sinove, **Marka** i Miju pok. Ivana, **Petra**, **Božu** i **Vida** pok. Jure, braću **Nikolu**, **Duju**, **Antu** i **Iliju**, – **Mikuliće Alaburiće** Šimuna, **Ivana** i **Augustina** pok. **Petra**, **Miju**, **Stjepana** i **Josipa** pok. Ante, **Luku**, **Tomu** i **Ivana** pok. **Tadije**, **Juru** pok. **Lovre** i drugog **Juru** pok. **Marka**, – **Radića** **Pavla** pok. **Petra**, **Radiće Jerolimoviće** **Jakova** i **Juru** pok. **Mije**, **Juru** i **Miju** pok. **Frane**, **Ivana** pok. **Tadije**, **Franu**, **Juru** i **Pavla** pok. **Marka** u ime vlastito i njihovih rođaka – i gospodina **Blaževića Kardižića** **Miju**, nego da moraju izvršavati točno kako stoji u svim dijelovima spomenutih odluka, a to pod prijetnjom kazne od 500 dukata koja se mora odrediti svakomu tko se ne bude tome pokoravao. Neka vaše Uzvišenosti tako postupaju te dadu tako postupati; Da ste zdravo.²⁸*

23 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 192-193 (f. 357v-358r).

24 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 195-196 (f. 359rv).

25 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 194 (f. 358v).

26 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. str. 197 (f. 360r).

27 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. str. 198- 200 (f. 360v-361v).

28 Izvorni latinski tekst u kakvom je obliku ovjeren u uredu mletačkog nadleštva zvanog *Avogadori del Comun* te poslije pod naslovom „Avogaresche nostre de quibus“ uvršten u zbirku *Stampa...*,

U prethodnom su Cavallijevu dokumentu iz g. 1740. navedena samo prezimena plemenitih pa stoga povlaštenih rogozničkih rodova bez navođenja osobnih imena u skupinama članova tih rodova.²⁹ U tom novom, mnogo značajnijem, navedena su i osobna imena svih tadašnjih odraslih članova pojedinih rodova, ako im očevi više nisu bili živi. Najupadnija je razlika u tome što rodovi „Rubnić rečeni Knezović“ i „Voineo zvani Donlučić“ tu nisu navedeni, a nalaze se u spomenutoj Cavallijevoj terminaciji, čime je broj rogozničkih povlaštenih „plemenitih“ rodova od prijašnjih sedam sveden na pet. Martinović u svom članku o plemstvu i grbovima rogozničkih rodova s pravom postavlja pitanje zašto. Pretpostavlja da su članovi spomenutih dvaju rodova možda u međuvremenu izumrli ili se nekamo preselili.³⁰ Međutim, Knezovići su ostali živjeti u Rogoznici sve do naših dana (u novije su vrijeme neki promijenili stari oblik „Knezović“ u „Knežević“). Jedno je od mogućih tumačenja to što pripadnici tih rodova možda nisu iz nepoznatih razloga sudjelovali u vjerojatno pozamašnim troškovima postupka koji se prije donošenja navedene odluke vodio u Veneciji.

Navedenim podacima vrijedno je dodati da su Davidovići Marušići pripadali istoj iznimno brojnoj kućnoj zajednici barem do otprilike sredine godine 1799. kad je popisano stanovništvo grada Omiša i svih sela koja su bila pod njegovom jurisdikcijom. U tom popisu navedena je pod rednim brojem 38., a imala je čak 47 članova. Na prvom je mjestu naveden don Pavao Marušić, sin Petrov, tada rogoznički župnik, koji će umrijeti nedugo poslije sastavljanja spomenutoga popisa (kršten 9. srpnja 1719., umro 12. rujna 1799.).³¹

Prezimana povlaštenih rodova u staroj rogozničkoj matičnoj knjizi

U staroj rogozničkoj matičnoj knjizi prezime *Davidović* ne pojavljuje se za Marušiće prije druge polovice rujna 1787., a tako ni *Diklić* i *Borojević* za Kuzmaniće, ni *Rubnić* za Knezoviće, ni *Blažević* za Krđižiće, ni *Vojineo* za Domlučiće. Iznimka je rod Mikulić Alaburić, čije je prezime znatno prije upisivano nekad u obliku Mikulić, nekad Alaburić. Za prezime Radić naglašava i autor *Razgovora ugodnog* da „pridivka neijma“, ali u dukali iz 1787. među onima kojima je priznat plemićki naslov navedena su dvojica Radića: Pavao pok. Marka s tim jednočlanim prezimenom i Juraj Radić Jerolimović.³² U vezi s prezimenom Knezović treba dodati da su u 17. stoljeću preci toga roda u matičnu knjigu upisivani i kao Vuletići, a nikad

str. 192-193 (f. 397v-398r).

29 Martinović 2000., str. 335.

30 Usp. Martinović 2000., str. 337.

31 NAS, MK 1/61, f. 10r i 229r.

32 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 193, f. 358r.

Rubnić. Neki su od njih, a vjerojatno ponekad i više njih zaredom, bili rogoznički knezovi (ustvari mjesne poglavice koje se u Primorju i u Poljicima tada nazivalo knezovima).³³ Po tome je nastalo prvo od tih dvaju prezimena, a drugo je patronimik nastao od osobnog imena Vuk-Vule-Vuleta.³⁴

Očekivalo bi se da će dvojna prezimena svih tih rodova biti u matičnoj knjizi, ako ne već od prvih upisa, onda od 1680., kad su se pojavila u prvoj molbi za pokretanje postupka o priznanju njihova plemićkoga društvenog položaja u kancelariji bračkoga kneza, ili barem od godine 1740., kad su nabrojena u Cavallijevoj terminaciji, odnosno od godine u kojoj je tiskana Kačićeva pjesmarica s „Kratkim govorjenjem od sedam plemena gospodski“, u kojemu su dva puta navedena kao dvojna, najprije u uvodnom dijelu, a zatim u pridodanom talijanskom tekstu spomenute Cavallijeve odluke. Međutim, čekalo se na to sve do konca rujna godine 1787. kad je dukala Paola Reniera prošla postupak registracije u Veneciji i Dalmaciji pa time u njoj navedena odluka postala izvršnom.

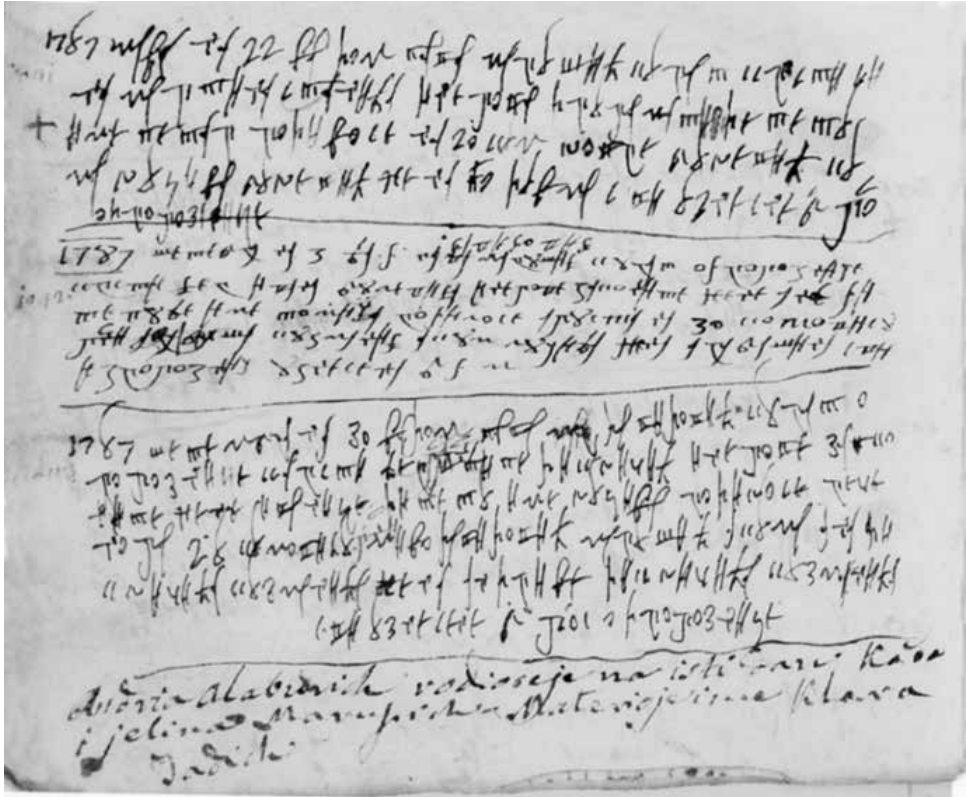
Don Pavao Marušić, koji je od godine 1775. vršio službu rogozničkog župnika, svoje je prezime sve do tada pisao isključivo u obliku Marušić. U upisu o krštenju Tomice Buljević od 3. rujna 1787. što ga je u maticu unio neimenovani svećenik kao don Pavlov zamjenik naslov župnikov glasi: „ja d. Pava Marušić kurat“. Poslije je iznad onoga „Marušić“ dodano „Davidović“. Don Pavao unoseći 30. rujna te iste godine matični upis svojom rukom započeo je pisati svoje prezime u obliku Marušić pa nakon što je napisao prva tri prva slova „Mar“ odustao te napisao „Davidović“.³⁵ To dovoljno jasno pokazuje da se na upotrebu dvojnih prezimena za pripadnike povlaštenih rogozničkih rodova prešlo tek u rujnu 1787. te da je don Pavlu trebalo neko vrijeme dok se na tu novost navikne. Od tada je prezime svoje i svojih Marušića pisao u dvojnomo obliku „Davidović Marušić“ sve do svoje posljednje bolesti i smrti (umro 12. rujna 1799.), vrlo rijetko samo „Davidović“ (npr. jedanput na

33 Rogoznički se knez Marko Knezović 1641. godine žalio oмиškому providuru na drski ispad nekih Oмиšana u Rogoznici (Solovjev 1940., str. 59). On je jedan od potpisnika dokumenta iz godine 1647. o pobuni protiv turske vlasti i prelasku pod mletačku vlast svih sela ondašnje župe Primorja, od Rogoznice i Kučića na zapadu do Bačine na istoku (Lulich, navedeno djelo, str. 45). Točniji prijepis toga dokumenta vidi u: NAS, M 34 f. 10r). U staroj matičnoj knjizi župe Kučiće navedeni su pod nadnevkom 4. listopada 1677. podaci o vjenčanju Tadije Srdanovića pok. Jure s Katom kćeri „pok. kneza Mihovila Vuletića“ obavljena „u crkvi Svete Nedilje“ u Rogoznici“ (HR-DAZD-378/1257, f. 102v). Taj se Mihovil 11. kolovoza 1633. vjenčao s Jelinom Krdžić (NAS, MK 1/61, f. 131r), a ona je 1654. u dijelu te iste knjige gdje su upisivani kršteni dva puta navedena kao kuma, prvi put kao „žena Mijovila Vuletića“, a drugi put kao „žena Miojovila Knezovića“ (ondje f. 1r), što nije jedini slučaj da su iste osobe iz toga roda upisane na više mjesta nekad pod prezimenom Vuletić, a nekad Knezović.

34 U turskom popisu kućedomačina u Rogoznici iz godina 1475. – 1477. od ukupno šesnaest njih čak je četvorici ime izvedeno iz riječi *vuk* (To su: Vukić, Vuk, još jedan Vuk i Vukač), a Juri koji je naveden kao predzadnji u popisu očevo je ime Vukas (usp. Kovačić 1999., str. 16).

35 NAS, MK 1/61, f. 59r.

listu 61r) ili samo „Marušić“ (npr. jednom na listu 225r). Dvojne je oblike navodio i u slučajevima Kuzmanića i drugih pripadnika povlaštenih obitelji.

Donji dio lista 59v u rogozničkoj staroj matičnoj knjizi. Upisi o krštenjima pod nadnevcima 22. svibnja, 3. i 30. rujna 1787.

Don Mijo Krdžić unoseći upis o krštenju koje je on podijelio 10. svibnja 1797. navodi da je to radio „po naredbi kurata m[nogo] p[oštovanog] g[ospodina] d[on] Pavla Davidovića“, a krstio je tada „sina svitloga gospodina Petra Davidovića Marušića i njegove zaručnice Petruše komu je ime Petar“ (list 73r). Don Andrija Buljević, izravni don Pavlov nasljednik u župničkoj službi, u matičnom je upisu o smrti svoga prethodnika njegovo prezime naveo samo u obliku „Marušić“ (list 229r). On je napustio i pisanje oblika Alaburić za Mikuliće, Dikličić za Kuzmaniće, a tako i kod dvojnog pisanja prezimena ostalih pripadnika povlaštenih rodova (v. upise o krštenjima na listovima 74v-75v).

Tako je bilo sve dok nije početkom 1801. godine upravu župe preuzeo don Ilija Marušić, bliži rođak tada pokojnog don Pavla. On je sebe već deset godina prije toga, kad je kao svećenik bez posebne službe 6. studenoga 1791. krstio kćer „Ilije

Dikličića“, naslovio „Davidović Marušić“. Kao župnik oslovljavao se samo prezimenom Davidović, isto tako svim krštenim Marušićima kao prezime rabio samo Davidović, a Kuzmanićima samo Dikličić. Očevima je krštene djece iz tih dvaju rodova prije imena stavljao riječ „gospodin“, ali ne i onima iz ostalih također povlaštenih rodova (listovi 76v-78v). U tome je bio dosljedan sve do svoje iznenadne smrti 7. prosinca 1803. (listovi 76v-78v).

U župničkoj ga je službi naslijedio sumještani don Augustin Mikulić (Alaburić) koji je do veljače 1805. za Marušiće i Kuzmaniće nastavio rabiti samo prezimena „Davidović“ i „Dikličić“ (listovi 79r-80r).³⁶ U toj je službi ostao do početka godine 1810., ali je od druge polovice godine 1805. za Marušiće, Kuzmaniće, Mikuliće i sve ostale upisivao isključivo jednočlana prezimena, i to ona koja su bila upisivana prije rujna godine 1787. Toga su se držali i svi njegovi nasljednici u župničkoj službi sve do danas. Dakle, prezimenski oblici „Davidović“, „Dikličić“ i ostali upisivani su u matičnu knjigu samo tijekom nepunih osamnaest godina.³⁷

Sve što je rečeno o upisivanju prezimena Kuzmanić i Dikličić u staru rogozničku matičnu knjigu vrijedi i za upise splitskih Kuzmanića u splitske matične knjige, od njihova rodonačelnika Petra Kuzmanića (o. 1560. – 1618.) i dalje. Njima se Dikličić kao dio prezimena pridaje također samo u upisima unošenim poslije 1787. i do 1803.³⁸

36 U upisniku krštenih pod nadnevkom 10. veljače 1805. navedeno je: „... karsti sina Ivana Knezoviće prozvanoga Kapina...“ (NAS, MK 1/61, f. 80r). Dakle, prezimenu Knezović nije dodao ni alternativno prezime Vuletić često navođeno u 17. stoljeću, ni „plemenito“ Rubnić navedeno u spisima postupka pokrenutoga na Braču 1680. i u Cavallijevoj terminaciji iz 1740., nego noviji nadimak Kapin koji je Knezovićima neslužbeno pridavan sve do najnovijeg vremena.

37 Prema Jutroniću prezime se Davidović „iz Rogoznice“ pojavljuje u matičnim knjigama bračke župe Pučišća prvi put 1570. i poslije do oko 1650. (Jutronić 1950., str. 158 i 169), ali ne u povezanosti s Marušić. U Bolu se 1643. javlja dvodijelno prezime Nikolić ili Marušić, pa Marussio, 1723. Čubretović alias Marušić (ondje, str. 230).

38 Josip Lisac u leksikografskom članku o Splitsčaninu Anti Kuzmaniću (1807. – 1879.), liječniku, publicistu, jezikoslovcu i hrvatskom preporoditelju, kaže da je on „potomak plemenitih Dikličića iz Rogoznice, kojima je prezime dopunjeno pa zamijenjeno onim izvedenim iz patronimika Kuzman“ (Lisac 2013., str. 471). Međutim, u splitskoj je matici umrlih rodonačelniku splitskih Kuzmanića Petru kao prezime navedeno samo Kuzmanić (HR-DAST-179/553, f. 3v), a tako i svim njegovim potomcima do sredine 1788. (HR-DAST-179/531, f. 88v), pod 4. 1. 1789. *Marco Angelo Michel figlio di Nob. Diclicich Cuzmanich* (ondje, f. 93r), pod 4. 5. 1790. *Giacobina figlia di Mattio Diclicich Cuzmanich* (ondje, f. 121r), pod 1. 11. 1797. *Anna Maria figlia di Nobil di Rogoznizza signor Luca Antonio Conte Diclicich Cuzmanich* (HR-DAST 179/532, f. 136v) pod 7. 10. 1799. *Girolamo figlio di Mattio Diclicich detto Cusmanich* (ondje, f. 183r) itd. Spomenuti liječnik naveden je pod 13. 6. 1807. kao *Giovanni Antonio figlio di Zuanne Cusmanich* (HR-DAST-179/533, f. 129r). Tadašnjemu splitskom kanoniku Ivanu Kuzmaniću upisano je kao prezime samo Kuzmanić u maticama krštenih (HR-DAST 179/528.) pod 19. 11. 1752. na f. 182r i umrlih pod nadnevkom (NAS, Parice, Split – katedrala, god. 1833. pod 6. 1.), ali u tom drugom upisu otac mu je ipak naveden kao *Luca Diclicih Cusmanich* (NAS, Parice, Split – katedrala, 1. tromjesečje 1833. pod r. br. 4.).

Posljednji od rogozničkih rodova koji su zatražili isti povlašteni položaj s pripadajućim povlasticama bili su Kovačići čiji su preci od prve polovice 17. stoljeća pa sve do druge polovice 18. stoljeća upisivani u matičnu knjigu isključivo prezime-
nom Alvirević. Pozvali su se pritom na navodno doseljenje svojih predaka iz poljič-
koga sela Ostrvica gdje je obitavalište Alfrevića, jednoga od tamošnjih plemenitih
rodova.³⁹ Tražene povlastice potvrdio im je generalni providur Alvisé Marin 30.
listopada 1793., ali ih ipak u pravima i povlasticama nije potpuno izjednačio s ro-
gozničkim rodovima kojima je plemstvo priznato 1787.⁴⁰

Osporavanje i poništenje plemićkoga naslova i povlastica nekoć danih nekim rodovima rogozničkim i poljičkim

Prema Martinoviću povlastice priznate rogozničkim rodovima dukalom iz 1787.
pokušavali su vrlo brzo osporiti Omišani, ali je mletački generalni providur Angelo
Diedo 1792. godine „sva prava i povlastice rogozničkih plemenitih rodova proizašla
iz dukale“ ponovno potvrdio.⁴¹

Tadašnje zadovoljstvo povlaštenih rogozničkih obitelji ipak nije dugo trajalo.
Samo pet godina poslije te Diedove potvrde Napoleon je u tijeku osvajačkih rato-
va, koje je u ime tadašnjih francuskih revolucionarnih vlasti uspješno vodio u Ita-
liji, zauvijek oborio Mletačku Republiku (12. svibnja 1797.). Dalmaciju je potom
mirovnim ugovorom sklopljenim 17. listopada u 1797. u gradiću Campoformiju
prepustio Austriji. Nove su austrijske vlasti razmatranje pitanja o priznavanju ili
nepriznavanju do tada užvanih povlastica povezanih s plemićkim staležom bilo
koje obitelji svojih novih podanika povjerile tadašnjem Dvorskom povjerenstvu
za Dalmaciju sa sjedištem u Zadru. Molbe više puta spominjanih rogozničkih
rodova za priznanje uživanja plemićkih prava slane su tom povjerenstvu već od
g. 1798., potom i razni utoci u kojima se nastojalo pobiti prigovore omiškoga
poglavarstva.

39 Smatramo da je tvrdnja o doseljenju iz Ostrvice sasvim dvojbeno jer se rod „Alvirevića“ u ro-
gozničkoj staroj matičnoj knjizi javlja već u prvoj polovici 17. stoljeća, a Rogoznica u doba turske
vladavine ni po čemu nije mogla biti privlačna doseljenicima iz Ostrvice ni općenito iz Poljica.
Poljičani su se tada iseljavali najradije u splitska predgrađa i na njima nedaleki otok Brač. Talijan-
ski naziv „alfiere“ za vojničkog zastavnika prema kojemu je nastala hrvatska tuđica *alvir* lako se
mogla pretvoriti najprije u nadimak pa u prezime bilo gdje u južnim hrvatskim krajevima. Opće-
nito govoreći, u nas pučke predaje o doseljenjima vrlo često, rekao bih čak najčešće, nisu izvorne
nego plod mnogo kasnijih domišljanja s osloncem na postojanje istih prezimena u raznim mje-
stima. Takve se predaje smiju smatrati sigurnima samo ako za to postoje potvrde u autentičnim
povijesnim vrelima.

40 Martinović 2000., str. 338.

41 Martinović 2000., ondje.

To je poglavarstvo uz suradnju nekog učenog čovjeka, vjerojatno pravnika, podvrglo ozbiljnoj kritici izvornost srednjovjekovnih dokumenata što su ih svojoj molbi priložili Rogožđani. Zaključak je bio da su sve srednjovjekovne povelje na koje su se pozivali molitelji, izuzev onu bana Ivana Anža Frankopana, očite krivotvorine jer da nisu sastavljene u duhu i jezikom srednjega vijeka, nego najvjerojatnije u 18. stoljeću, a takozvani Rogoznički zakon da je čista izmišljotina. U frankopanskoj povelji, naglašavaju oni, nisu navedeni nikakvi posebni rogoznički rodovi. Naslov onih kojima je namijenjena glasio bi, kažu oni, u izvornom hrvatskom tekstu „plemenitim ljudem Rogoznanom“, dakle svim Rogožđanima, pa se ne može tumačiti u smislu plemićkog položaja pojedinih rodova, nego je tom odlukom ustvari svima koji su tada živjeli u selu priznato puno pravo vlasništva na zemlje koje su obrađivali i ništa više od toga.⁴²

U vezi s tim vrijedno je upozoriti na činjenicu da u dokumentaciji koja je u ime tih rogozničkih rodova u tijeku postupaka za priznanje povlastica slana spomenutom austrijskom povjerenstvu, a prije toga mletačkim vlastima, nema teksta povelje Jurja II. Šubića o povlasticama priznatima Omiškoj komuni 1315., čiju se izvornost također nije moglo zanijekati. Možda je onom koji je za Rogožđane sastavio molbe te priložio u prijepisu dokumente u potvrdu njihove pripadnosti plemićkom staležu nastojeći ih imati iz što starijeg vremena, bili oni autentični ili krivotvoreni, ta povelja bila nepoznata ili je smatrao da bi njezin sadržaj za postizanje željenoga cilja bio više štetan nego koristan. Spomenuti hrvatski velikaš priznao je, naime, „plemićima, puku i svoj omiškoj općini“ razne slobode i povlastice te uredio njihove odnose s tamošnjim kneževim kaštelanom, kao i obostrane obveze. Nekim je odredbama zaštitio njihova posjedovna prava, uredio način sudovanja, a odlomak koji je na samom kraju u hrvatskom prijevodu glasi: „Hoćemo da sve te slobode i povlastice (*libertates et gratias*) s punim pravom uživaju i Kučićani, Sviniščani, Rogožđani, Breljani i drugi koji su na njihovu području (*Cuchani, Ifnien/ses/, Rogosnicen/ses/, Brolanen/ses/ et alii intra ipsorum positi metas habeant pleno iure*).“⁴³

Pokrajinsko Dvorsko povjerenstvo, nakon pomnog pretresanja svih primljenih molbi, utoka i obrazlaganja, napokon je prihvatilo mišljenje tadašnjega starješinstva omiške općine. Zaključilo je da zaista ni povelja Ivana Anža Frankopana nije dokaz za plemićki položaj određenih rogozničkih rodova te ustvrdilo da doku-

42 Martinović 2000., ondje.

43 Smičiklas 1910., str. 394-396. Ne bismo se složili s Martinovićem koji govoreći o toj povelji zaključuje da ona izričito navodi postojanje Rogoznice kao posebne iako niže „organizirane zajednice slobodnjaka“ (Martinović 2000, str. 331), ako on pri tom možda misli na neku vrstu izdvojene općine. U tom slučaju bi tako bili organizirani i stanovnici ostalih triju sela navedeni u toj povelji koji se u pravima i povlasticama izjednačuju s Omišanima na potpuno isti način kao i Rogožđani.

ment izdan od vrhovnih mletačkih vlasti 1787. u prilog molitelja nema značenje konačne odluke nego samo privremene. Stoga je 16. ožujka 1803. odlučilo da moliteljima „ne može priznati tobožnju pripadnost ugarskom plemstvu“,⁴⁴ što je ustvari značilo nikojemu.

Za navedeni zaključak da je dokument 1787. godine imao samo značenje privremene odluke treba reći da je ishitren, zacijelo motiviran odlučnim htijenjem da se nepriznavanjem plemstva obiteljima seljačkog društvenog sloja u Rogoznici i drugdje što više smanji broj povlaštenih obitelji u pokrajini. S obzirom na to da takve vrste plemstva u većini zemalja Habsburške Monarhije nije ni bilo, to je njihovo načelno stajalište posve razumljivo.

Nakon Napoleonove pobjede nad austrijskom i ruskom vojskom i potom mirovnog ugovora potpisana 26. prosinca 1805. u Požunu (Bratislava) francuske su čete u veljači 1806. zauzele Dalmaciju. Nove su francuske vlasti u skladu s načelima prihvaćenima u doba revolucije dokinule i u toj pokrajini sve povlastice koje su nekoć pripadale plemićkom staležu. Tako su i poljički povlašteni rodovi kao i rogoznički zauvijek izgubili bilo koju vrstu plemićkoga statusa. Nakon sloma Napoleonova carstva i ponovne uspostave austrijske vladavine u Dalmaciji pitanje je priznavanja od prije postojećih plemićkih naslova u toj pokrajini i dodjeljivanja novih riješeno sukladno načinu koji je vrijedio u cijeloj Habsburškoj Monarhiji,⁴⁵ pa je posve razumljivo da u popisu obitelji i pojedinaca kojima je 1833. priznat plemićki društveni položaja nema ni Rogožđana ni Poljičana.⁴⁶ Štoviše, pokrajinske su vlasti 18. kolovoza 1837. poslale biskupskim ordinarijatima službeni dopis u kojemu mole uprave biskupija da surađuju na uklanjanju prakse nezakonite upotrebe plemićkih naslova te nastoje da se taj naslov ne pridaje nikomu čiji rod nije u službenom popisu onih kojima je to odobrila viša vlast, čak niti u običnom razgovoru.⁴⁷

44 HR-DAZD-33, Spisi god. 1802., kateg. VII, svežanj 167, br. 852, f. 187v.

45 O dalmatinskim plemićima iz tog razdoblja i njihovim grbovima priznatim od austrijskih vlasti vidi u knjizi: Granić-Martinović 2018. U dalmatinskom grbovniku izdanom g. 1873. u Nürbergu na njemačkom jeziku nabrojani su i rogoznički plemićki rodovi, opisani njihovi grbovi, donesene jednobojne slike tih grbova (Heyer von Rosenfeld 1873, str. 38, 39, 62, 75, 76, 88, tablice br. 27, 40, 45, 47). Priređivač rogozničke i poljičke rodove, naravno, nije naveo u popisu plemićkih rodova tada priznavanih od austrijskih vlasti nego u dijelu knjige u kojemu su nabrojani oni koji nisu „još neupisani u službeni popis“. On rogozničke čudnom zabunom smješta u „Poljica kod Šibenika“. Za Davidoviće kaže da su imali također prezimena „Hoblačich, Marussich und Oblacich“ i da pripadaju „starougarskom plemstvu“. Još čudnije je to što kao pripadnike toga roda navodi dvojicu pravoslavnih kaluđera koji nisu imali nikakve veze s Rogoznicom, što je posljedica valjda nekih obavijesti dobivenih tko zna otkud. Inače je na raspolaganju imao vrlo oskudnu, a u mnogočemu netočnu, tadašnju povijesnu literaturu.

46 Usp. *Prospetto delle famiglie* ...

47 NAS, SMB spisi g. 1837. br. 1126.

ZAKLJUČNA PROSUDBA

Pitanje doseljenja uglednih rogozničkih rodova

Predaja o doseljenju predaka najuglednijih rogozničkih rodova iz Ugarske oko g. 1231. u doba ugarsko-hrvatskoga kralja Bele bez ikakva je stvarnog povijesnog temelja. Tada su primorski (omiški) knezovi Kačići još uvijek vladali cijelim priobalnim područjem od rijeke Neretve do rječice Žrnovnice uključujući sve srednjodalmatinske otoke, iako je njihova moć bila u slabljenju. Ugarsko-hrvatski kralj Bela formalno ih je stavio pod svoje vrhovništvo 1258., ali njihova je kneževina doživjela definitivni slom tek mletačkim osvajanjem 1181. godine, a Mlečane će potom iz Omiša i kopnenog dijela bivše kneževine istisnuti knezovi Šubići Bribirski.⁴⁸ Nezamislivo je da bi se kakvi god plemići iz Ugarske ili iz bilo kojeg kraja pod vlašću ugarsko-hrvatskog kralja Bele IV. u tako zamršenim okolnostima doselili u tu posve neprijateljsku sredinu te tu trajno ostali. To se isto mora reći i za bilo koje kasnije vrijeme s obzirom na odveć različite uvjete za život u Panonskoj nizini s vrlo plodnim obradivim zemljama, šumama i drugim prirodnim bogatstvima prikladnima za poljodjelstvo i druge privredne grane u usporedbi s uvjetima kakvi su bili u omiškom kraju, a posebice u selu Rogoznici smještenom ispod strmih planinskih vrleti s izrazito malo obradiva tla pogodna gotovo isključivo za uzgoj vinove loze, smokve i masline.

Stoga je posve razumljivo da povjesničar Martinović legendarnu predaju o mađarskom podrijetlu tih sedam rogozničkih rodova s gledišta povijesne znanosti apsolutno odbacuje. Međutim, on ipak predaju o njihovom doseljenju ne smatra u potpunosti upitnom oslanjajući se na oprezno izraženu pretpostavku u članku Bruna i Nepa Kuzmanića objavljenom u Slobodnoj Dalmaciji 1987. godine.⁴⁹ Spomenuti su Kuzmanići smatrali „dopuštenim iznijeti pretpostavku“ da su preci tih rodova došli iz Gorkog kotara, iz mjesta Lokava, i to nakon što su „polazeći od imena Lokva-Rogoznica“ te „tragajući po zemljopisnim kartama, naišli u Gorskom Kotaru na lokalitet Lokve, u čijoj se neposrednoj blizini nalazi vrh Rogozno“.⁵⁰

Međutim, mnogi su toponimi nastajali na isti način u raznim više ili manje međusobno udaljenim krajevima bez ikakve povezanosti sa seobama. Posve je izvjesno da imena Rogozno i Rogoznica, etimološki povezana s nazivom biljke rogoz (ševar) koja raste pokraj voda, mogu nastati gdje god je te vrste raslinstva bilo. To isto vrijedi za ime zaseoka Lokva etimološki povezanoga s postojanjem oveće lokve stajace vode.

Poznato je da je Rogoznica višestoljetno ime dvaju dalmatinskih priobalnih mjesta, jednoga u šibenskom i drugoga u omiškom kraju. Današnji dvojni naziv

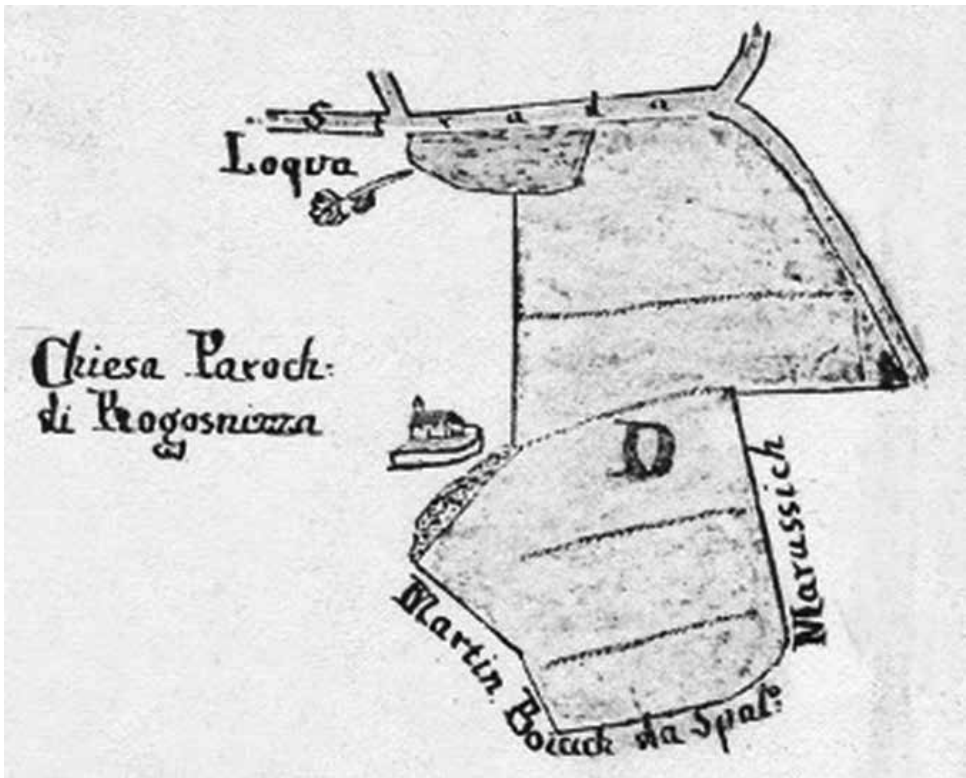
48 Usp. Klaić 1976., str. 482-483, 488, 492; Ančić 2006., str. 52-54.

49 Martinović 2000., str. 330; Kuzmanić 1987., str. 12.

50 Kuzmanić 1987., str. 18.

Lokva-Rogoznica, za selo koje zauzima prostor između Omiša i uvale Vruja, nije stariji od prijelaza iz 19. u 20. stoljeće kad je ono dobilo poštanski ured pa je nastala potreba za jasnim razlikovanjem omiške Rogoznice od istoimenoga većeg naselja u šibenskom kraju (Naziv je obiju župa i dalje samo Rogoznica!).

U Gorici, najstarijem naselju omiške Rogoznice, izvor je vode u naše doba znatno oslabljen te je obrastao kojekakvim grmljem oko kojega je vjerojatno nekoć rasla vrsta rogoza. Toponim Lokva u omiškoj Rogoznici nedvojbeno je nastao po nekadašnjoj ovećoj lokvi vode na zaravni nešto sjevernije od župne crkve. Ucrтана je u drugoj polovici 18. stoljeća u katastik posjeda nekadašnje omiške obitelji Marchieli.⁵¹ U novije je doba preinačena u bunar s ograđenim naplovom za skupljanje kišnice.

Lokva nedaleko od rogozničke stare župne crkve nacrtana u katastiku omiške obitelji Marchielli u drugoj polovici 18. stoljeća

Zanimljivo je da pučke predaje u omiškom i drugim našim krajevima toliko obilno pripovijedaju o doseljnjima pojedinih rodova da ispada kao da tu zapravo

51 Taj je katastik u privatnoj zbirci baštinka pok. liječnika dr. Ive Šaškora.

nikoga ili gotovo nikoga živa nije bilo sve do sredine srednjega vijeka, a prema nekim takvim predajama i još mnogo kasnije. Možda je najbolji primjer za to baš sljedeći Kačićev odlomak o navodno masovnom doseljavanju „iz Ungarije“ u Omiš i druga dalmatinska mjesta u izdanju njegova *Razgovora ugodnoga* što ga je priredio Tomo Matić: „Rati nesrični uzrok su vazda bili od razasutja ne samo od kraljevstva, banovina i gradova, nego li i od gospodskih kuća i plemena, jer bižeći po tuđim državama izgube ne samo imanja i gospodstva, nego li jošter i vlastito ime od svoga plemena. U Dalmaciju iz Ungarije mnoga gospoda jesu dobigla rad uzroka rečenoga, kakono gospoda Pistići, koji se u gradu Omišu nahode, i ostali mnogi. Pistića kuća bi velika u Ungariji i gospodska, od koje izađoše knezovi i vladaoci od gradova, pače od istih vlastiti gospodari, u vrime kralja ungarski, kako se nahodi u njegovim kartam ...“⁵²

To što su pred tatarskom najezdom bježala s kraljem i neka „ugarska gospoda“ ne znači, dakako, da su nakon povlačenja tatarskih pljačkaša u Dalmaciji ostala, a pogotovo da bi svoje utočište tražila i našla na području kojim su tada vladali omiški Kačići pa čak tu osnovala svoju samostalnu općinu s vlastitim statutom ili zakonima.

Već je rečeno da se Kačićevu pripovijedanju ne treba čuditi jer po školovanju nije bio povjesničar niti je živio u doba u kojemu u nas povijesno-kritička metoda bila šire poznata. Povjesničari po struci nisu bili ni ugledni gimnazijski profesor don Ivan Franceschi koji je prvi objavio Rogoznički statut, navodno iz 1235. godine,⁵³ ni odvjetnik Miroslav Pera koji je prvi objavio članak o tom navodno najstarijem statutu s područja Dalmacije.⁵⁴ Nije to ni Bartul Marušić, mladi i perspektivni

52 Matić 1964., str. 540-541. Matić je tu primijenio strogu metodu transliteracije kako se i postupa u čisto filološkim izdanjima. Ovdje se u citiranju Kačićeva odlomka radije držimo metode transkripcije, jednostavnije i stoga današnjem čitatelju mnogo jasnije.

53 Vidi Franceschi 1845. Franceschijev je uvod na str. 205-206, a tekst pod naslovom „Prime leggi in Rogosnizza 1235, 5. aprile“ na str. 206-207. U uvodu kaže da je taj dokument dobio od ugledne i učene osobe, da je na vrlo lošem talijanskom jeziku, preveden s latinskoga ili hrvatskoga prije dva stoljeća (*due secoli fa*). Naglašava da ga svejedno objavljuje bez ikakve izmjene (*non alteriamo o togliamo neanche un iotta*) poštujući njegovu starinu. Pomnom usporedbom s tekstom tiskanim u ovdje često spominjanoj zbirci niza dokumenata (HR-DAZD-33, *Stampa* na str. 1-7, f. 262r-265r) dolazi se do sigurna zaključka da ga je Franceschi odatle preuzeo. Razlike se svode isključivo na prilagodbu talijanskom jeziku kakav se rabio u Franceschijevo vrijeme, i to u pisanju velikih i malih slova, interpunkcija i razrješavanje kratice „&“ u „ed“ i vrlo mali broj sitnih izmjena koje treba smatrati plodom trenutne nepažnje (po jedan put mjesto „sevirsi“ stavio „servirci“, „reali tre“ - „tre reali“, „siano“ - „sieno“, mjesto brojke „15“ - „14“, „dei suoi beni“ - dva puta „de' suoi beni“). Svi koji su kasnije o tom dokumentu pisali te ga objavljivali preuzimali su ga odatle. Međutim, taj je navodni statut uvršten u tu knjižicu kao prvi u nizu dokumenata tobože iz davnih stoljeća srednjega vijeka, a ustvari su sastavljeni oko 1680. godine.

54 Pera 1984., str. 147-166. Nju je Miro Stanić Sumbul u cijelosti uvrstio u svoju knjigu *Lokva Rogoznica. Crtica iz prošlosti*, str. 317-337.

pravnik koji poglavito s pravnog gledišta raspravlja o statutima i poveljama, najviše u vezi s navodnim statutima rogozničkim i makarskim.⁵⁵ Nikakvo onda čudo da su oni predaju o doseljenu ugarskih plemića u Rogoznicu s određenim brojem vlastitih robova također smatrali povijesno utemeljenom i u tim je radovima kao takvu prikazali.⁵⁶

Međutim, neosporno je da su ljudi u omiškom kraju, pa tako i u Rogoznici, od pradavnih vremena trajno boravili osiguravajući sebi skromna sredstva za život bavljnjem u najstarije doba lovom i ribolovom, potom i stočarstvom i poljodjelstvom. Najstarije tragove svoga boravljenja i svoje materijalne i duhovne kulture, koja je bila u stalnom razvoju, makar više ili manje sporom, ostavili su u prirodnim špiljama kao najstarijim zakloništima koje je u novije vrijeme istraživao te znanstvenu javnost o nalazima izvijestio arheolog Marinko Tomasović.⁵⁷ Naravno, ne može se tvrditi da su današnji stanovnici bilo kojega kraja i mjesta izravni potomci onih koji su tu živjeli u prehistorijsko doba. Na ovim je prostorima poslije živjelo u starini ilirsko stanovništvo kojemu je stočarstvo bilo osnovna privredna grana. Ono se u znatnom broju održalo i u doba velike seobe naroda te se s vremenom stopilo s doseljenim plemenima te ušlo u sastav novonastalih naroda, na našem području u sastav hrvatskoga naroda. O mogućim većim promjenama u sastavu stanovništva u omiškom kraju tijekom srednjega vijeka jedva da bi se moglo govoriti, pogotovo kad je riječ o brdovitim i kamenitim primorskim selima između rijeka Žrnovnice i Neretve, koja većem broju doseljenika, pogotovo navodnih kraljevskih plemića iz Ugarske, naprosto nisu mogla pružiti uvjete potrebne za preživljavanje, a kamoli za navodno gospodski život i čak oblikovanje posebne općine s odgovarajućim in-

55 Marušić 2017., str. 153-166; Marušić 2017., zbornik, str. 111-13; Marušić 2019., str. 79-114. Makarski statut, sudeći po njegovu sadržaju kako ga je autor prikazao, ne može biti drugo nego falsifikat nastao u istom vremenu kad Rogoznički (druga polovica 17. stoljeća), vjerojatno kao djelo istog sastavljača i s istom svrhom.

56 Taj je navodni statut u knjižici *Stampa* ... naveden kao prvi u nizu dokumenata iz davnih stoljeća srednjega vijeka tobože prepisanih iz originala, a ustvari krivotvorenih oko 1680. godine pa uvrštenih u spomenutu knjižicu tiskanu u drugoj polovici 18. stoljeća. Na drugom je mjestu dokument naslovljen „Drugi rogoznički zakoni izdani 7. veljače 1236.“ (*Altre leggi di Rogoznizza 1236. 7 febbraio*). Njegov tekst Franceschi nije objavio, a da je očigledna krivotvorina dovoljno je navesti četvrtu odredbu koja glasi: „Odlučeno je da tri plemića budu providuri za zdravlje.“ (*Tre de nobili fu statuito siano proveditori alla sanità*), dakle radilo bi se o ustanovi koje tu u 13. stoljeću nije bilo niti je moglo biti (HR- DAZD-33, *Stampa* ..., str. 8-9, odnosno f. 266rv).

57 On piše o četiri takve pećine iznad sadašnjih rogozničkih naselja. To su: 1. pećina na Klisurama iznad Piska, 2. Marušića (Lisičja) pećina koju, kaže on, netko naziva Očadalicom, a nalazi se oko 1 km istočno od Marušića, 3. manja pećina zapadno od Marušića u podnožju iste litice i 4. pećina ispod vrha Neuma s morske strane u podnožju širokoga grebena sjeveroistočno od Mimica, približno na gornjoj trećini planine. Ta je na priloženoj karti označena kao Očadalice. Nedaleko od te je pećina Livčina u neposrednom zaleđu, malo iznad južnog ruba Okladnice uz prijepoj puta preko Neuma. (Tomasović 2011., str. 231-232).

stitucijama i vlastitim zakonima. Mletačke su vlasti u tijeku Bečkoga rata koncem 17. stoljeća naselile mnoge obitelji izbjegle s imotskog i radobiljskog područja u prethodno dobrim dijelom stanovništvom prorijeđena sela omiške okolice Svinišće, Kučiće, Slime i Gornja Brela, ali ne i u Rogoznicu jer u njoj je bilo na raspolaganju neusporedivo manje plodne zemlje i pašnjaka, pa su tu i dalje živjeli gotovo isključivo starosjedioci kao i u većini sela u susjednim Poljicima.

Krivo tumačenje i krivotvorenje

Za povelje iz 13. i 14. stoljeća i tzv. Rogoznički zakon čiji su tekstovi uvršteni u više puta spominjanu zbirku tiskanu 1789. (*Stampa*) Martinović kaže da su to „Rogozničani sastavili“ ili da su se za sastavljanje „obratili nekomu za pomoć, koji je vrlo nespretno napravio lako uočljive falsifikate“. ⁵⁸ Međutim, sasvim je sigurno da to nisu mogli napraviti pripadnici tih rodova tada živo zainteresiranih za povlastice, ali svi težačkog zanimanja i zacijelo nepismeni ili u najboljem slučaju samo neki od njih pismeni. Nisu ni njihovi svećenici jer bili su od reda glagoljaši vrlo skromne naobrazbe te od jezika poznavali samo materinski hrvatski i donekle crkvenoslavenski. Samo je neki vrlo obrazovani suvremenik, najvjerojatnije pravnik po struci koji se ujedno amaterski zanimao za povijest, a osobito za prošlost plemićkih obitelji, mogao nešto takva napraviti smatrajući to jedinim načinom da oni od mletačkih vlasti uspiju dobiti priznanje povlastica povezanih s pripadanjem bilo kojoj razini plemićkog staleža. Taj isti se, ili možda netko drugi, u 18. stoljeću pobrinuo da u nekom prijepisu Ohmučevićeva grbovnika za svaki od tih rogozničkih rodova pronađe plemićki grb koji bi mu zgodno mogao pripisati, s tim da onda njihovim dotadašnjim stvarnim prezimenima predmetne prezime roda čiji je taj grb pojedinom od njih pripisao. ⁵⁹ Nije mu neuke pripadnike rodova zainteresiranih za postizanje priznanja plemićkog staleža moralo biti teško uvjeriti da su to stvarno njihova nekadašnja prezimena i odgovarajući grbovi, što je, eto, on uspio otkriti.

Visokoškoloranih ljudi koji su ujedno bili ljubitelji povijesne literature bilo je u barokno doba posvuda, pa i među pravnicima i bilježnicima u Dalmaciji, ali jedva

58 Martinović 2000., str. 334.

59 Martinović je te grbove usporedio s onima kakvi su u Korjenić-Neorićevu prijepisu Ohmučevićeva grbovnika koji je sada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te utvrdio da su njihova vjerna kopija jer svi grbovi „imaju svoju osnovu i podudarnost u grbovniku Petra Ohmučevića“ (Martinović 2000., str. 339 i 345). Stoga on za te grbove kaže da su „autentični“ zacijelo pri tom misleći da nisu izmišljeni, kako je to zaključilo austrijsko povjerenstvo, nego da se stvarno nalaze u spomenutom grbovniku kao grbovi Dikličića, Davidovića i ostalih. Međutim, kad se u obzir uzme činjenica da u upisima koji su unošeni u staru rogozničku matičnu knjigu od tridesetih godina 17. stoljeća do konca rujna 1787. tih „plemičkih“ prezimena nema, onda s obzirom na pripisivanje tih grbova Rogožđanima ne može biti govora o autentičnosti.

da je među njima itko imao mogućnost upoznati i usvojiti povijesno-kritičku metodu, kojoj je prvi snažan zamah u razvoju dan sredinom 17. i u drugoj polovici 17. stoljeća u Belgiji i Francuskoj. Iznimka je u tome bio Trogiraniin Ivan Lucius Lučić, ali on je živio i djelovao izvan domovine te se kretao u krugu pripadnika tadašnje kulturne i znanstvene elite na europskoj razini.

Ne treba se onda previše čuditi što se nepoznati stručnjak koji je u spomenutu svrhu oko 1680. godine tim Rogožđanima prvi put sastavljao službeni podnesak za priznavanje plemićkih povlastica predan mletačkim vlastima preko kancelarije njihova bračkog kneza pa prikupljao za to potrebnu dokumentaciju upustio u sastavljanje niza nepostojećih srednjovjekovnih povelja. Upravo se tada u jednoj od tih prvi put pojavljuju prezimena „Dikličić zvani Kuzmanić“, „Davidović zvani Marušić“ i već spominjana druga kao navodno stara rogoznička.⁶⁰

Poznato je da je te i druge dokumente 1737. godine za novi postupak te vrste prepisao i ovjerio Ivan Matulić, omiški javni bilježnik, iz navodnih izvornika koje mu je, kaže, predao don Ivan Mikulić rečeni Alaburić radi izrade ovjerenih prijepisa, što ne znači, dakako, da su ih spomenuta dvojica krivotvorila.⁶¹ Među njima je i navodna odluka „rogozničkih plemića i općine“ datirana 8. prosinca 1443. o zajedničkom nastupu s omiškim plemićima i općinom u tražnju potvrde njihovih „starih običaja, zakona i povlastica koje su im potvrdili vladari“. Tu je naglašeno da rogozničko „plemičko vijeće“ kao i omiško uz ostalo zahtijeva da njihovi članovi „ostanu u plemićkom položaju i vlasti“ (*di stare nella sua Nobiltà e Comando*) te da dužd potvrdi njihove starodavne običaje, zakone i povlastice (*consuetudini, usanze, leggi, riformazioni e privileggi*) i oslobođenje od raznih podavanja.⁶²

Međutim, u tekstu te molbe uvrštenom u dukalu izdanu 3. ožujka 1444. napisano je da je Omišanin Toma Pipinić nju predao u ime mletačkih podanika iz „podgrada Omiš i sela Rogoznice“ (*Borgo di Almisa et etiam della Villa di Rogoznizza*) te da vrhovne mletačke vlasti te povlastice potvrđuju. Navedene su na kraju toga dokumenta u četiri stavka doslovno onako kako su preuzete iz molbe. Dukala je naslovljena na splitskoga kneza pod čijom je upravom bio i Omiš s okolicom pa je prije proglašenja i tim postignute njezine pravomoćnosti registrirana u kancelariji, a potom je cijeli njezin tekst unesen i u *Zlatnu knjigu grada Splita*.⁶³ Treba ovdje naglasiti da u tom tekstu nisu izričito spomenuti bivši vladari, da u njemu nema izraza *općina, plemićko vijeće, plemićki položaj, vlast*.⁶⁴ Isto tako da je prepisivač ra-

60 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 83-86 (f. 3o3r-304v).

61 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 106 (f. 314v). Vjerojatno je da je nepoznati krivotvoritelj živio u drugoj polovici 17. stoljeća, tj. u doba pokretanja prvog postupka za priznanje plemićkog naslova i povlastica rogozničkim rodovima.

62 HR-DAZD-33, *Stampa ...*, str. 22-23 (263v-264r).

63 *Zlatna knjiga* 1996, str. 174-176

64 *Zlatna knjiga grada* 1996, str. 176.

znovrnsne dokumentacije uvrštene u knjižicu *Stampa* iz te dukale naveo kratki uvod i samo tekst prvoga stavka priznatih povlastica, a ni to sasvim točno. Taj stavak u spomenutoj Zlatnoj knjizi glasi: „... da svi naši starinski običaji budu potvrđeni i da moramo biti držani kao što su nas druga gospoda držala te da budu potvrđene sve naše povlastice...“, a u spomenutoj knjižici iza riječi „da nam svi naši starinski običaji“ umetnuto je: „i zakoni“ (*e le leggi*). Očekivalo bi se da će tu biti uvršten i tekst drugog stavka o povlastici sniženja carine na prodaju vina u Veneciji, što je za Rogoznicu bilo od većeg značenja nego za Omiš jer se na užem omiškom području nije moglo proizvesti viškove vina. Međutim, to je ispušteno kao što su ispušteni i stavci 3. i 4., oni iz razumljivih razloga jer se prvi od njih odnosi samo na Omišane, a drugi samo na Pipinića osobno.⁶⁵

Vjerojatno je glavni poticaj za to prepravljanje, a onda i krivotvorenje još starijih dokumenata bila već spominjana povelja Anža Frankopana kojom je taj ban potvrdio već postojeće povlastice koje su imali ondašnji Rogožđani, ali općenito, a ne samo neki njihovi rodovi. Uvjerenje da se ipak radi samo o istaknutima koji sebe smatraju plemićima krivotvoritelj je mogao steći na temelju već navedene tvrdnje sadržane u dokumentu iz 1647. godine o dobrovoljnom podlaganju Primoraca Mletačkoj Republici, koja glasi „da mi knezovi i plemići i drugi koji od starine potječu od knezova i plemića ovoga Primorja i grada zadrže plemićki položaj s naslovima, povlasticama i slobodninama, koje imaju i pripadaju im“. Što se tiče navodnoga doseljenja ugarskih plemića, oslonio se, po svemu sudeći, na tradiciju plemićkih rodova u nedalekim Poljicima prema kojoj su se oni dijelili na „ugričice“ i „bosansku gospodu“.⁶⁶ Zacijelo je tako nastao taj niz krivotvorina za koje su najmanje bili krivi spomenuti Rogožđani, u svemu tome posve neuki.

Plemeniti Rogožđani

Ne upuštajući se ni u najkraćem obliku u razlaganje o općoj povijesti nižega plemićkog društvenog sloja kojemu su pripadali neki rodovi u Poljicima, Primorju i drugdje, dužni smo ovdje ipak zaključno posvetiti barem nekoliko kratkih rečenica značenju izričaja „plemeniti Rogožđani“.

Martinović u svom radu o plemstvu i grbovima rogozničkih rodova, na koji se nadovezuje ovaj naš rad, rabi izričaj „organizirana zajednica slobodnjaka“ u Rogoznici⁶⁷ te kaže da se ta zajednica „uz Omišku općinu navodi kao pravni i politički

65 HR-DAZD-33, *Stampa* ..., str. 27 (f. 266r). Ispuštanje dijela teksta označeno je latinskim izrazom „omissis“.

66 Usp. poglavlje „Postanak Poljičke župe – dolazak ‘Ugričica’“ u: Laušić 1991., str. 92-99.

67 Martinović 2000., str. 331.

subjekt“.⁶⁸ Osobito naglašava upornost rogozničkih rodova „da pod svaku cijenu sačuvaju svoju samobitnost i opstojnost“.⁶⁹ U zaključku to izražava riječima: „Misaosao vodilja sigurno je bila i ostala stalna težnja za samostalnošću i neovisnošću ma kolika ona mogla biti u danim okolnostima.“⁷⁰

S prvom od tih tvrdnja možemo se složiti, ali ne i s ostalim dvjema, ako bi ih tko shvatio kao težnju za odvojenošću i samostalnošću u strožem smislu tih izraza ili čak u smislu postojanja neke posebno ustrojene općine Rogoznica. Smatramo da njihov društveni, pravni i politički položaj, a s tim u vezi i sve njihove težnje, svakako treba promatrati u suglasju s neprijeporno trajnom pripadnošću široj upravnoj zajednici. To su bile najprije nekadašnja Narentanija, odnosno Dalen ili Dol⁷¹ kao jedan od triju dijelova čije nazive navodi Porfirogenet, potom vrlo moćna kneževina omiških knezova Kačića, zatim kasnosrednjovjekovno Primorje čije je područje bilo suženo na njegov vrlo uzak kopneni dio uz more između današnjeg Strožanca u općini Podstrana i Neretve, pa nakon 1444. godine, kad su priobalna sela zapadno od ušća rijeke Cetine pripojena Poljicima, suženo na priobalje između rijeka Cetine i Neretve, a nakon podlaganja preostalog dijela Primorja osmanskoj vlasti u ranom novom vijeku na područje župe-knežije Primorje bez grada Omiša koji je ostao pod mletačkom vlašću. Ta je župa-knežija tijekom gotovo dvostoljetne osmanske vlasti bila samoupravno organizirana na način vrlo sličan onoj susjednih Poljica, dakako bez ikakve primisli na bilo koji oblik samostalnosti političke naravi. Pod upravom omiškog providura kao lokalnog predstavnika Mletačke Republike ni od koga osporavanom bila je s ostalim selima omiške okolice već od mletačkog zauzimanja utvrde Dvare 1684. pa sve do 1797. godine, a nakon toga u okviru omiške općine bez ikakvih posebnih prava ili povlastica, s istim pravima i obvezama kao i sva okolna sela.

Posve je drugo pitanje težnja spomenutih rodova za postizanjem prava i povlastica povezanih s priznavanjem plemićkoga društvenog položaja, što su napokon postigli odlukom najviših mletačkih vlasti iz 1787. godine pa nakon samih dvadesetak godina u sasvim novim političko-društvenim okolnostima zauvijek izgubili.

S povijesno-znanstvenog gledišta nedvojbeno je da davni preci tih rodova nisu dobili viši društveni položaj s raznim povlasticama od srednjovjekovnih vladara, kraljeva i njihovih banova. Pripadali su od davnih vremena sloju izvornoga rodovskog plemstva težačkog staleža kao i toliki drugi na području nekoć prostrane „države i župe Primorja“⁷² i u nekim drugim dijelovima današnje Dalmacije.

68 Martinović 2000., str. 331-332.

69 Martinović 2000., str. 329.

70 Martinović 2000., str. 345.

71 U zaključcima pokrajinskoga koncila održanog u Splitu 1185. naveden je Dol kao najistočniji dio tada točno određenog područja Splitske nadbiskupije (Kovačić Slavko, 1988. str. 28).

72 Izraz „država i župe Primorje a u ova vrimenta turačkoga vladanja“ upotrijebio je gore u bilješci br. 2 spomenuti svećenik glagoljaš don Marko Kadić Kotromanjić u svečanom uvodu na početku

Uostalom, rogoznički težaci svih rodova i pokoljenja, a tako i oni iz drugih sela toga Primorja, koji su tijekom mnogih stoljeća uspijevali svojim napornim radom na tom kamenitom tlu stvarati, održavati i unapređivati život izgrađujući međusobno zajedništvo i odolijevajući svim neprilikama i opasnostima, zaslužuju naslov „plemeniti“ više nego mnogi od onih koji su taj i kojekakve druge počasne naslove i daleko veće povlastice dobivali voljom careva, kraljeva i raznih vrhovnika za njima pružene vojničke i razne druge usluge.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

Archivio de Propaganda fide (APF)

SOCG, Scritture originali delle Congregazioni generali.

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska)

HR-DAST-179 Zbirka matičnih knjiga:

HR-DAST-179/553 Split MK U 1617. – 1635.

HR-DAST-179/528 Split MK R 1742. – 1758.

HR-DAST-179/531 Split MK R 1785. – 1791.

HR-DAST-179/532 Split MK R 1790. – 1801.

HR-DAST-179/533 Split MK R 1801. – 1810.

Državni arhiv u Zadru (Hrvatska)

HR-DAZD-33, Spisi C. k. vlade za Dalmaciju i Albaniju 1798. – 1806., , Spisi god. 1802., kateg. VII, svežanj 167, br. 852. i u tom spisu: *Stampa delli nobili di Rogoznizza contro consorti popolari al Laudo*.

HR-DAZD-378 Zbirka matičnih knjiga,

HR-DAZD-378/1257 Svinišće – Kućice MK R-V-U 1622. – 1747.

župne matične knjige te župe nabavljene 1636. (HR-DAZD-378/1257, f. 1r). Napominjemo da se izraz „država“ tada nije rabio isključivo u današnjem smislu nego za područje bilo koje vrste i razine upravne vlasti.

Nadbiskupski arhiv Split (Hrvatska)

Makarska biskupija (M)

NAS, M 34 Pitanje franjevaca, 1528. – 1736.

Splitska nadbiskupija (S)

NAS, S 48 Nadbiskup Stjepan Cosmi – pastoralia

NAS, S 55 Ulomci vizitacija i popisi klera iz vremena nadb. Stjepana Cosmija

Splitsko-makarska biskupija, uredovni spisi ordinarijata, (SMB spisi)

NAS, SMB spisi g. 1837.

Zbirka matičnih knjiga (MK)

NAS, MK 1/61, Rogoznica MK R-V-U 1632. – 1833. + popis posjeda

Zbirka parica,

NAS, Parice, Split-katedrala, Umrli 1817. – 1840.

Arhiv župe Svetog Mihovila Omiš (AŽSMO)

AŽSMO 4.2.1. Libro de privilegi della magnifica Comunità d'Almissa

Dr. Ivo Šaškor, privatna zbirka

Katastik obitelji Marchieli

Tiskana vrela:

Eusebius Fermendžin (collegit et digessit), *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium vol. 23, ed. Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, Zagrabiae 1892.

Prospetto delle famiglie che furono confermate nell'antica nobiltà o create nobili da S. M. I. R. A. a tutto l'anno 1833, Tipografia Governiale di Giovanni Demarchi, Zara 1834.

Tadija Smičiklas, (prir.), *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, svezak VIII, JAZU, Zagreb 1910.

Solovjev, Aleksandar, „Bogišićeva zbirka omiških isprava XVI-XVII veka“, *Spomenik Srpske k. akademije XCIII*, Beograd 1940.

Gligo i M. Berket (prir.), *Zlatna knjiga grada Splita*, svezak I, Književni krug, Split 1996 (izvorni tekst i hrvatski prijevod).

Knjige i članci:

Ančić, Mladen, 2006, „Srednjovjekovni Omiš“, u: Žarko Domljan (uredio), *Omiš i Poljica*, Zagreb 2006, str. 47-66.

Franceschi, Giovanni, „Statuti del 1235“, *La Dalmazia*, br. 22. od 25. 9. 1845., str. 205-207.

Granić, Miroslav – Martinović, Denis, *Plemstvo Kraljevine Dalmacije 1814.-1918.*, Zadar 2018.

Heyer von Rosenfeld, Carl Georg Friedrich, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Grosses und allgemeines Wappenbuch IV/3, Nürnberg 1873.

Jutronić, Andro, „Naselje i porijeklo stanovništva na otoku Braču“, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 34., Zagreb 1950.

Klaić, Nada, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, I. izdanje, Školska knjiga, Zagreb 1976.

Kovačić, Slavko, „Splitska metropolija u dvanaestom stoljeću“, *Kravska biskupija u srednjem vijeku – Zbornik radova znanstvenog simpozija u povodu 800. obljetnice osnutka Kravske biskupije održanog u Rijeci 23-24. travnja 1986. godine*, Rijeka-Zagreb 1988, str. 11-39

Kovačić, Slavko, „Imena kućedomaćina u selima Kućice, Rogoznica i Brela u turskom popisu iz godina 1475.-1477.“, *Zov rodni ognjišta* 5, 1999. br. 2 (9), str. 15-17.

Kuzmanić, Bruno i Nepo, „Splitska prezimena (23)“, *Slobodna Dalmacija* od 9. kolovoza 1987. godine str. 18. i od 10. kolovoza 1987. godine, str. 12.

Laušić, Ante, *Postanak i razvitak Poljičke kneževine (do kraja XV. stoljeća)*, Književni krug, Split 1991.

Lisac, Josip, „Ante Kuzmanić“, *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 8, Zagreb 2013., str. 471-473.

Antonio, Lulich, *Compendio storico-cronologico di Macarsca e del suo littorale ossia Primorje*, Spalato 1860.

Marušić, Bartul, „Statut i kazneno pravo Makarske s okolicom u Hercegovačkom sandžaku“, *Hercegovina*, 3/2017., str. 153-166.

Marušić, Bartul, „Opća i pravna povijest makarske i primorja, do austrijske vladavine“, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, Vol. No. 3-4/2017., str. 111-131.

Marušić, Bartul, „Diplomatičke isprave Općine Lokva Rogoznica“, *Hercegovina*, – 5/2019., str. 79-114

Martinović, Denis, „Plemstvo i grbovi rogozničkih rodova“, *Građa i prilogi za povijest Dalmacije*, 16, Split 2000., str. 329-346.

Matić, Tomo (prir.), *Djela Andrije Kačića Miošića I: Razgovor ugodni*, Stari pisci hrvatski knj. 27, JAZU, Zagreb 1964.

Pera, Miroslav, „Prvi rogoznički zakon“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, XX-XXI, 1983.-1984, str. 147-166.

Stanić Sumbul, Miro, *Lokva Rogoznica. Crtice iz prošlosti*, izdao Centar za kulturu Omiš, Omiš 1997.

Šutić, Baldo, „Makarsko Primorje pod turskom upravom“, *Makarsko Primorje*, 10, Makarska, 2012, str. 51-66.

Tomasović, Marinko, 2011., „Arheološka topografija lijeve strane donjeg toka Cetine“, u: *Arheološka istraživanja u Cetinskoj krajini*, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 27, Hrvatsko arheološko društvo – Muzej Cetinske krajine, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011. str. 229-265.

State recognition of belonging to the noble class of some families in villa Rogoznica near the town of Omiš – processes and decisions

Summary

The social diversification in the population of Croatian regions has its roots back in the medieval history. The concrete development in each of them obviously depended on different factors and, first, on concrete living conditions, especially those economic in nature. When comparing the agglomerations on the Adriatic coast, its hinterland, and the adjacent islands, mainly mountainous, with those of the fertile Pannonian plain, these were here and there very different from each other.

Depending on this, a particular class arose in the villas of central Dalmatia, consisting of some peasant families more respectable than others which, although not typically rich, did own a little more arable land or vineyards and boasted about belonging to the original noble families. In some places, these were named “didici”

in the sense of families whose ancestors already had had ownership of the land for a long time with certain generally recognized privileges; but to preserve these privileges and possibly obtain bigger ones, they were forced to go to the new supreme authorities after their villas and surroundings changed subjection to the state.

A particular example of such a process for official confirmation, which had become very painful and extremely long-lasting, is offered by the case of seven peasant houses considered to be nobles, threatened in the villa of Rogoznica near the town of Omiš (Almissa) after the rebellion of this and other villas of the ancient Župa Primorje or Krajina, an administrative entity with a certain degree of autonomy, also enjoyed under more than a century of Ottoman subjection, against the Ottoman authority and the spontaneous devotion to the Republic of Venice in the first years of the War of Candia. The confirmation process had officially started in 1682 and then suffered a long interruption during the following two wars between the Ottomans and the Venetians, named as the Morean Wars; the process was therefore directed for a long time in two phases. The first confirmation was obtained in 1740 with the termination of the general administrator for Dalmatia and Albania, Marin Antonio Cavalli, and the definitive one barely in 1787 with the ducal issued by the supreme authorities in Venice.

The jurists and lawyers, who helped with the initiation and the direction of the confirmation processes, obviously had to be provided with the necessary documentation. Foreseeing and encountering many obstacles that were difficult to overcome, they felt compelled to have recourse to an explanation of certain authentic medieval documents that had not fully corresponded to their content and, unfortunately, also to recompose some diplomas that actually never existed, in favour of supplicants, basing this on the popular traditions of the nobility of certain peasant families of the nearby Poljica countryside, to which the Venetian authorities had already confirmed the noble prerogatives, although with a degree not comparable to those possessed by the nobility of the Dalmatian cities of ancient Venetian subjection or re-honoured for special merits.

After the fall of the Venetian Republic, the special commission established by the new Austrian authorities at the provincial government in Zadar with its decision issued in 1803, rejected the request forwarded by the families of Rogoznica, definitively annulling the previous Venetian decisions of 1740 and 1787.

In this work, starting from the results of Denis Martinović's research on the same topic published in 2000, we try to deepen and complete the knowledge of the topic deemed very interesting for the social history of Dalmatia in general, with the use of a greater number of historical sources of different kind and with a particular emphasis on the close historical connection of the Villa Rogoznica with the town of Omiš and with the Primorje county to which it belonged until the mid-17th

century. With all of this as a basis, the historical-critical judgment on the events examined here becomes clearer and more definite.

Keywords: parish-county Primorje, parish-county Poljica, prominent families of Rogoznica, their two-part surnames, alleged medieval charters, alleged laws of Rogoznica, old register of Rogoznica, seeking privileges and recognition to belonging to nobility